

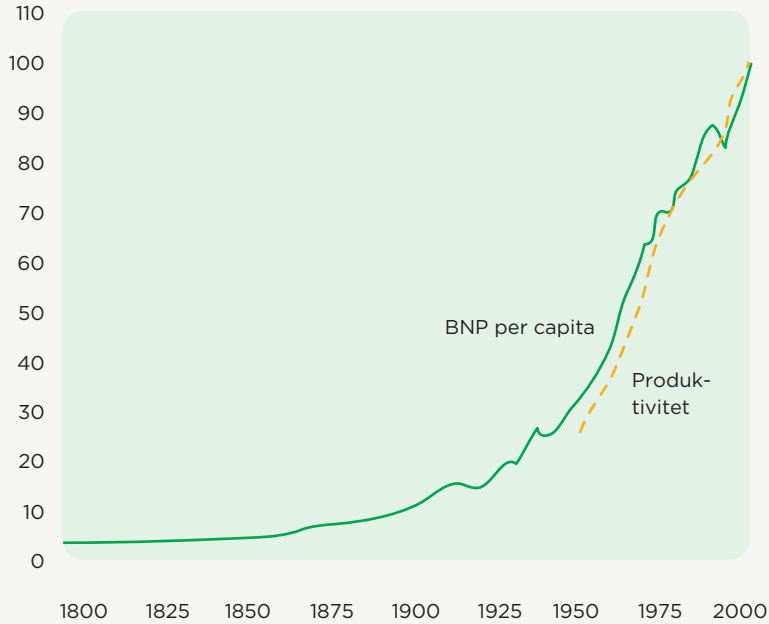
JOHN HASSLER & PER KRUSELL

SVENSK EKONOMISK TILLVÄXT DÅ OCH NU OCH I ETT INTER- NATIONELLT PERSPEKTIV

S

YFTET MED DETTA kapitel är att kommentera svensk ekonomisk tillväxt och i viss mån utvärdera den tillväxtpolitik som förts och nu förs. I ett längre perspektiv är den svenska erfarenheten, först och främst, att vi är ett exempel på ett tillväxtmirakel. Miraklet började på 1800-talet men till och med utvecklingen bara under perioden 1920–1970 är oerhört imponerande, då Sverige gick ifrån att vara ett förhållandevis outvecklat land till att bli ett rikt land i den absoluta tåten på levnadsstandardligan. Figur 4.1 illustrerar denna utveckling.

Elsie Johanssons romanserie om Nancy ger en illustration av förändringarna i Sverige; de miljöer hon, som nu är 78 år, beskriver ifrån sin fattiga uppväxt i Uppland på 1930- och 1940-talen står i en alldeles slående kontrast till dagens Uppland och dagens Sverige.

FIGUR 4.1 BNP per capita i Sverige 1800–2000 (Index 2000 = 100).

Vilken tillväxtresa under en persons livstid! Och tänk om samma sak kunde ske med Afrika. Kan det det, och i så fall vad kan vi göra för att påskynda en sådan utveckling? Detta är kanske den internationella tillväxtlitteraturens största och viktigaste fråga idag och det faktum att vi i Sverige faktiskt upplevt en mirakelresa visar på ett konkret sätt vad som borde vara möjligt.

Vårt huvudsakliga fokus här är emellertid snävare och mer framåtblickande. Efter en snabbgenomgång av den internationella och jämförande tillväxtlitteratur som vuxit fram under de senaste decennierna tittar vi speciellt på Sveriges utveckling sedan början på 1970-talet och tolkar de förändringar som skett. Denna analys leder sedan naturligt till vissa råd inför framtiden.

Vi börjar med att precisera vad vi menar med ekonomisk tillväxt. Först och främst avser vi tillväxt i ekonomisk levnadsstandard, vilken vi skulle önska definierades mindre snävt än den ofta gör. Man talar normalt mest om ökningarna i BNP, dvs. i produktionen, men den ekonomiska levnadsstandardens bör i princip innefatta såväl konsumtion av varor och tjänster som fritid, samt andra aspekter som kan vara

svåra att mäta eller värdera (exempelvis tillgången till en ren natur, jämlikhet, rättvisa, demokrati osv.). Vi kommer dock mest att fokusera på BNP-utvecklingen i denna diskussion, eftersom den är enklast att mäta och därför lämpar sig väl för internationella jämförelser. Vi kommenterar emellertid kort några övriga aspekter i slutet av kapitlet.

För det andra vill vi vara tydliga på vilken tidshorisont vi åsyftar; ordet tillväxt används ofta i sin snäva formella mening, dvs. i betydelsen »förändring«, vilken kan mätas till exempel från år till år eller till och med från månad till månad. Här avser vi dock med tillväxt någonting *långsiktigt*, och vi betraktar lång sikt som perioder kring 20 år och längre. Vi syftar alltså inte alls på exempelvis konjunkturell jobbtillväxt (dvs. målet att ta sig ur den rådande ekonomiska krisen så fort som möjligt). Ordet tillväxt används också ibland i partiell mening; till exempel kan en satsning på småföretagande beskrivas som en satsning på tillväxt, men vi skulle istället kräva att man preciserar hur en politik som åstadkommer tillväxt i småföretagande också resulterar i allmän tillväxt (och inte sker på bekostnad av tillväxt inom större företag). Då vi insisterar på tillväxt som en långsiktig fråga blir vårt bidrag mindre en kommentar till den nuvarande regeringens politik och mer en övergripande diskussion som utmynnar i en uppmaning att ta ett blocköverskridande, längre perspektiv.

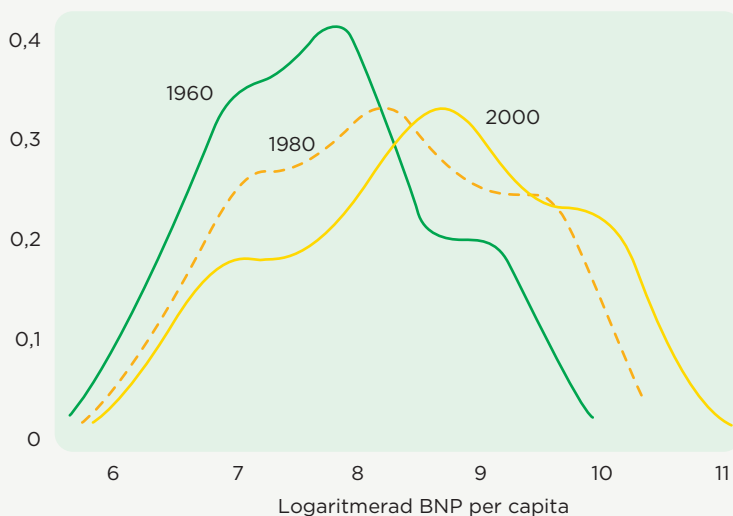
För det tredje kommer vi från forskningsvärlden, och vi tar därför »forskarnas perspektiv«. Detta skiljer sig ifrån ett »forskningens perspektiv« på så sätt att forskningen om tillväxt ännu är förhållandevis outvecklad och än så länge inte är konklusiv. Forskarnas perspektiv, som vi vill rapportera det, väger således samman det man funnit i forskningen med forskarnas egna bedömningar och uppfattningar, vilka ofta bygger på ekonomisk teori eller informella/osystematiska observationer.

Internationell tillväxtforskning

Sedan slutet på 1980-talet har forskningen om ekonomisk tillväxt tagit ny fart, dels på grund av datainsamling som gjorde behovet av nya analyser uppenbart (bland annat studien av Summers och Heston, 1988), dels på grund av innovativ teoribildning (till exempel Romer, 1986, 1990 och Lucas, 1988). Teoribildningen kan nog sägas ha mättats på innovationer men den empiriska forskningen har fortsatt. Den senare är dock i betydande utsträckning inspirerad av den nya teoribildningen. Empirin bidrar först och främst med slående beskrivningar av

data ifrån ett brett urval av länder under 1900-talets senare hälft, med tillväxtmirakel och tillväxtkatastrofer – länder som »byter utvecklingsgrupp« under loppet av endast ett fåtal decennier. Mycket av forskningen är alltså komparativ: jämförelser av länder och ett letande efter förklaringsfaktorer av allmängiltig karaktär har stått i centrum.

Vad har den komparativa empiriska litteraturen åstadkommit, och vad handlar den om idag? I den moderna tillväxtteorins början fanns idéer om att ett lands tillväxttakt på mycket lång sikt var fundamentalt endogen, dvs. möjlig att påverka genom att förändra landets institutioner och ekonomiska politik. Dessa idéer, vilka bland annat skulle innebära att det vore möjligt för ett enskilt land att »gå ifrån« och successivt avlägsna sig ifrån resten av världen, har dock mer eller mindre övergivits. Det främsta skälet till detta är att de länderdata vi har tillgång till inte indikerar att fördelningen av länder sprids ut nämnvärt över tiden, vilket skulle ske om olika länder permanent hade olika sorters institutioner och tillväxtpolitik. Figur 4.2 visar hur världens länder är fördelade över olika inkomstnivåer – BNP per capita – vid tre tidpunkter med 20 års mellanrum. Vi ser en viss tendens till ökad spridning men tolkningen är ändå att den långsiktiga tillväxtbanan inte verkar skilja sig åt nämnvärt.

FIGUR 4.2 Fördelning av världens länder efter inkomstnivå i termer av BNP per capita.

Den alternativa teori, som nu verkar ha blivit konsensus istället, är (i) att världens länder i genomsnitt växer i en takt som är bestämd främst av teknologikutveckling och (ii) att enskilda länder inte kan avvika från denna takt på lång sikt, eftersom teknikutveckling sprids så pass lätt över landgränser. Ett litet land kan inte i någon betydande utsträckning påverka den globala teknologikutvecklingen annat än möjligen på mycket speciella områden. Forskningen har därför till stor del kommit att handla om hur olika länder hamnar på olika *relativa nivåer*. Man kan uttrycka skillnaden i produktion per capita mellan ett givet land och »tillväxtfronten«, representerad av det mest produktiva landet, som ett »gap«, och ett mål för tillväxtpolitiken skulle då vara att försöka minimera detta gap: att minimera sitt »avstånd till täten«.

Vad bestämmer detta avstånd? Litteraturen erbjuder inga mirakelmediciner eller endimensionella regler att rätta politiken efter. Istället erbjuder forskningen en systematisk genomgång av många faktorer som alla verkar vara av vikt, och den totala, relativa produktionsnivån är en funktion av alla dessa. Detta betyder att en lyckad tillväxtanalys kräver en totalanalys av ekonomin, där många små förbättringar adderar upp och tar oss uppåt i tillväxtligan.

Finns det ändå några indikationer om vilka bestämningsfaktorer bakom tillväxten som är kvantitativt mest betydelsefulla? Den empiriska forskningen ger oss olika sorters vägledning här, med varierande grad av stringens. Skälet till att helt övertygande studier är svåra att ta fram är det vanliga inom (speciellt makro)ekonomi: vi har (tyvärr, eller kanske lyckligtvis) inte tillgång till många »naturliga experiment«. De som finns är främst de övergripande systemskiten som genomförts i Tyskland och Korea (uppdelningen av förhållandevis homogena ekonomier i Öst- och Västtyskland respektive Nord- och Sydkorea), och visserligen har ett antal decennier på ett mycket tydligt sätt visat att de socialistiska experimenten misslyckats ekonomiskt, men det är svårt att lära sig mycket i detalj av dessa jämförelser.

Vad som däremot finns är stora mängder regressionsforskning, som innebär att man etablerar korrelationer mellan tillväxt och olika variabler (allt från traditionella mått på till exempel investeringar till nyproducerade variabler som ska fånga »institutionell kvalitet« osv.). Denna forskning är intressant och har genererat hypoteser, men har inte övertygat när det gäller vad som egentligen förklarar vad. Blir länder med goda institutioner rika, eller väljer rika länder att förbättra sina institutioner? Förklarar ökningarna i utbildning av befolkningen tillväxt eller är det så att länder som blir rikare väljer att satsa mer på

utbildning, kanske som ytterligare en konsumtionsvara? Just denna forskningsansats har inte övertygande kunnat svara på dessa frågor. Regressionsforskningen har däremot bidragit med ett förhållandevis stabilt estimat av den så kallade »upphinningsfaktorn«: för likadana länder (vad gäller struktur, ekonomisk politik, osv.) sker konvergens, dvs. länderna rör sig mot samma bana för kapitalkvot, $BNP/capita$ osv. även om de vid en viss startpunkt har olika BNP . Upphinningsfaktorn är dock ganska låg: gapet mellan ett givet land och dess långsiktiga bana sluts med cirka 2 procent per år, innebärande att hälften av ett givet gap hämtas upp över cirka 35 år.

Den övriga empiriska forskningen bedrivs på två plan. Den första är »produktionsbokföring«, en variant av Solows »tillväxtbokföring«, där man redovisar hur olika produktionsfaktorer bidragit till ökningarna i BNP . Den andra är en djupare analys, som ämnar förklara dessa mönster (till exempel i termer av institutionell struktur, ekonomisk politik, geografi, kultur, tur). Givetvis finns också en eller flera »berättelser« som kan användas för varje land, men då dessa ofta är väldigt specifika är det svårt att generalisera utifrån dem. I den korta genomgång som nu följer sammanfattar vi några viktiga bidrag och försöker återge vad forskarna i allmänhet anser, utifrån sina studier och sina bedömningar.

Bokföringsforskningen går ut på att »mekaniskt« bryta ner produktionsnivån i olika beståndsdelar, utifrån klassisk produktionsteori. Grovt sett särskiljs tre faktorer: nivån på den fysiska kapitalstocken, nivån på insatsvaran arbetskraft samt en »residual«, vilken tolkas som ren teknologinivå eller som »övriga faktorer«, alternativt mätfel. I början undersöktes i hög utsträckning huruvida man helt enkelt kan »spara/investera sig till tillväxt«, dvs. om fysisk kapitalbildning kan förklara större delen av skillnaden i produktionsnivå mellan rika och fattiga länder. Så verkar inte vara fallet: givet tillgängliga mått avtar avkastningen på kapital snabbt nog att det krävs orimligt stora skillnader i kapitalanvändande för att förklara de observerade skillnaderna i produktionen mellan rika och fattiga länder.

När det gäller arbetskraften måste man skilja på antalet arbetade timmar och skillnader i humankapitalstock (vilken är en funktion av utbildning och andra sorters inläring). Humankapitalbildningen har stått i fokus under en längre tid och måtten på utbildning har successivt förbättrats och gjorts mer jämförbara mellan länder. Många tillväxtforskare betraktar utbildning som en högst väsentlig faktor bakom den totala produktiviteten. Dock är det endast en mindre del

av den totala skillnaden mellan rika och fattiga länder som kan hänföras till skillnader i utbildningsnivåer; den återstående, men hittills ej empiriskt vederlagda, möjligheten är att humankapital är en central faktor bakom skillnader i teknologinivå mellan länder. Kvantitativt är sammanfattningsvis situationen följande: skillnaden i produktion mellan de rikaste och fattigaste länderna är i storleksordningen 40:1, och till detta bidrar skillnaden i kapitalstockar med ungefärligen en faktor 4 och skillnader i insatsvaran arbetskraft med en faktor 2. Det återstår därmed en faktor 5 i kalkylen och det finns alltså en betydande »residual« i bokföringsforskningen som fångar faktorer som inte går genom uppmätta skillnader i insatsfaktorer. Inom detta område finns ett stort behov av ytterligare forskning, framförallt för att bryta ner residualen ytterligare.

Vad kan residualen bestå av, förutom skillnader i teknologinivå? Ett land kan alltså producera mer än ett annat, trots att länderna har lika stora kapitalstockar och likadan arbetskraft (under antagandet att dessa uppmätts på ett korrekt sätt), vilket per definition ger en residual. Antingen är då produktionsteknologin bättre genom att kapitalstocken är av mer avancerad kvalitet (vilka borde fångas upp i en skillnad i kapitalstockar, men på grund av svårigheter med att mäta kvaliteten på kapitalet ges ett felaktigt värde), eller är produktionen organiserad på ett mer effektivt sätt i ett av länderna, vilket förstås kan yttra sig på en mängd olika sätt, till exempel som skillnader i kapacitetsutnyttjande. En allmän hypotes är att användandet av insatsfaktorerna i mindre framgångsrika länder är ineffektivt på grund av olika snedvridningar.

Den för ögonblicket kanske mesta intressanta forskningen på det här området utförs av Hsieh och Klenow (2009), vilka analyserar mikrodata i USA, Kina och Indien och därigenom kan dokumentera hur kapital och arbetskraft är fördelade mellan olika tillverkningsanläggningar. De finner att en icke oväsentlig del av residualerna mellan de tre länderna kommer sig av att kapitalet och arbetskraften är »felallokerade«: antingen är insatsfaktorernas rörlighet inte stor nog i de fattigare länderna eller så saknas incitament till den omfördelning av produktionsfaktorerna som faktiskt skulle, enligt Hsieh och Klenow, leda till betydande produktionsuppgångar. Mikrobaserade studier inom utvecklingsekonomin visar också på existensen av ofta småskaliga projekt med mycket hög avkastning, som inte kommer till stånd, samtidigt som andra projekt finansieras trots mycket blygsamma avkastningar.

När det slutligen gäller den mer förklarande analysen, till exempel varför insatsfaktorerna kan ligga på en så låg nivå eller vad som förklarar snedvridningar, så handlar forskningen återigen om teknologi, men också om skatter, institutioner, kultur, osv. När det gäller teknologi anses den förklara en stor del av kapitalbildningen: med högre produktivitet på grund av förbättrad teknologi investeras det mer både i fysiskt kapital och i humankapital. Därför är teknologifaktorn ännu mer väsentlig än vad som indikerats i den rena bokföringsforskningen, där den redan utgör den viktigaste faktorn; forskare inom tillväxtområdet är idag i stort sett ense om att på lång sikt växer världens länder nästan uteslutande på grund av teknologitillväxt, som alltså ökar produktionen, dels på ett direkt sätt, dels genom att leda till tillväxt i insatsfaktorerna. Teknologisk utveckling är med andra ord central, och även om ett givet (och, som Sverige, litet) land inte kan vara en motor bakom teknologikutvecklingen i världen så är det av högsta vikt att man använder och vidareutvecklar den avancerade och moderna teknologi som finns tillgänglig. Detta i sin tur tycks kräva ett väl fungerande ekonomiskt system.

På vilket sätt spelar skatter roll? Skatter på kapital och arbete minskar incitamenten till kapitalbildning, i alla fall i teorin. Det visar sig dock svårt att hitta dessa effekter i regressionsstudier, men förmodligen inte för att teorin inte fungerar utan av andra skäl; till exempel har fattiga länder, på grund av att de är fattiga, svårt att rent administrativt beskatta. Dock tror de flesta tillväxtforskare ändå att skatter (på arbete och kapitalbildning) är mycket viktiga för att förklara produktionsgap. Kan skatter också förklara residualen (den kvantitativt viktigaste faktorn bakom produktionskillnader)? Ja, av flera skäl. Ett är att skatter kan leda till lägre incitament att använda och utveckla nya teknologier. Ett annat föreligger om residualen handlar om felaktig resursallokering på grund av bristande incitament till rörlighet, som Hsieh och Klenow tryckt på i sin forskning. Skatter kan också vara direkt snedvridande om de tillämpas godtyckligt, eller systematiskt favoriserar vissa sorters företag. En politik som till exempel stödjer småföretag (eller stora företag, eller företag på vissa orter, etc.) med skattelättnader kan mycket väl hämma den långsiktiga, aggregerade produktionsnivån i ett land genom den snedvridning som uppstår. Det finns alltså goda skäl för länder att se över om deras skattesystem kan förbättras för att uppnå en högre aggregerad produktivitet, men det är speciellt viktigt att förstå att det inte finns några enkla tumregler att hämta ifrån tillväxtlitteraturen, i alla fall som den ser ut hittills.

Det är en större utmaning att utreda institutioners roll, men de flesta tillväxtforskare tror ändå att dessa också är mycket viktiga. Institutioner som påverkar insatsfaktorernas rörlighet inkluderar fysisk infrastruktur och ett fungerande rättsväsende (som till exempel möjliggör kontraktsskrivande och startande av nya företag till låg kostnad). En annan aspekt av institutioner är huruvida marknaden erbjuder ett rimligt mått av konkurrens; låg konkurrens leder till för höga priser och för låg produktion. I många länder dominerar ett fåtal företag många viktiga marknader och konkurrenslagstiftning är antingen utvecklad eller så efterlevs den inte. En relaterad faktor är »fasta spelregler«, till exempel i form av låg politisk osäkerhet och små variationer över tiden i ekonomisk politik. Fasta spelregler underlättar för företag att investera och för människor att utbilda sig. En potentiell ytterligare faktor här är penningpolitiken: om den missköts markant kan oro över stora devalveringar/rörelser i växelkurser också ha negativa effekter på investeringar i både fysiskt kapital och humankapital. Det har dock ännu visat sig mycket svårt att dra kvantitativa slutsatser om institutioners roll för tillväxten; institutionella förändringar sker ofta långsamt och sällan på ett sätt som verkar exogent. Ett undantag på detta är en samling uppsatser med början i Acemoglu, Johnson och Robinson (2001) om koloniseringen av andra världsdelar; dessa forskare säger sig ha kunnat avgränsa ett visst mått av exogen variation i skapandet av institutioner i de koloniserade länderna, vilket ledde till relativt stora effekter. Där europeiska institutioner infördes har produktionstillväxten varit markant högre, jämfört med de kolonier som lämnades »institutionslösa« (dessa kolonier plundrades och lämnades vind för våg när det gällde uppbyggnad av en rättsstat osv.).

Slutligen hävdar en del forskare att sociala eller kulturella skillnader mellan länder kan förklara en del av skillnaderna i produktionsnivå. Dessa är dock ännu svårare att utvärdera empiriskt; de är mer svärmätta och det är svårt att isolera exogen variation.

Tillväxten i Sverige fram till 1970

Vi inledde kapitlet med en beskrivning av den svenska utvecklingen i ett längre perspektiv. Det skulle uppenbarligen vara intressant att se mer kvantitativa och komparativa studier av *varför* Sverige växte så fort i början på sin väg mot den moderna svenska ekonomin fram till 1970. Finns det en »svensk modell« att vara stolt över? Har det »progressiva« i modellen hjälpt? Man kan fråga sig om Sverige är rikt för att

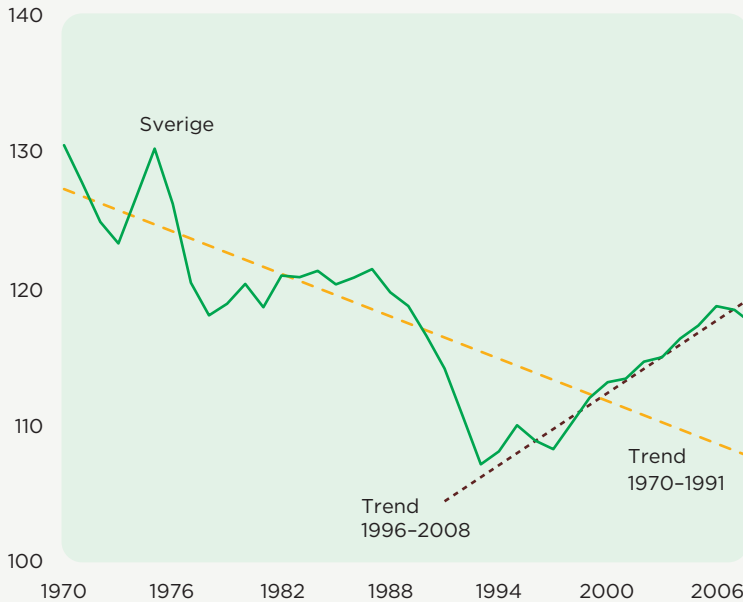
vi inte var med i världskrig och för att vi därigenom fick draghjälp när vår export efterfrågades för återuppbyggnaden av Europa. Hur viktig var denna aspekt? Tyvärr har vi inte lyckats hitta ett helt övertygande svar på denna, för Sverige, viktiga fråga, och över huvud taget vore en modern, komparativ översikt av svensk tillväxt högst värdefull. Myhrmans bok *Hur Sverige blev rikt* (1994) är en intressant källa. Den framhåller en tes om fasta spelregler inom ramen för en marknadsekonomi, överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter osv., men är till stor del varken kvantifierad eller komparativ, även om många av argumenten ter sig rimliga utifrån de huvudsakliga hypoteser som internationella tillväxtforskare idag tror på och studerar närmare.

Lindbeckkommissionen (Lindbeck m.fl., 1994) är också högintressant läsning; dess analys och rekommendationer hade stort genomslag i debatten och har påverkat det ekonomisk-politiska systemet på betydande sätt. Kommissionens analys är bred och innehåller jämförelser med andra länder, men den fokuserar på senare delen av 1900-talet och det skulle vara av stort värde att följa upp den, både historiskt och mot bakgrund av den nya tillväxtlitteraturen. Lindbeck (2000) erbjuder en mer komparativ analys där den svenska erfarenheten jämförs med hur resten av OECD utvecklats, med fokus på senare delen av 1900-talet. Vi följer upp denna studie nedan både genom uppdatering av data och en viss utvidgning av analysen.

Tillväxten i Sverige sedan 1970: data

Vad hände efter det svenska tillväxtmiraklet? Figur 4.3 visar Sveriges BNP i förhållande till OECD från 1970 till 2008. Som brukligt är i internationella jämförelser mäts BNP här i fasta internationella priser för år 2000.¹ Med andra ord tas hänsyn till att prisnivån varierar mellan olika länder (typiskt är priserna på många varor högre i rikare länder). Som vi ser uppvisade Sverige en negativ trend från 1970 fram till 1990-talskrisen. En linjär trend estimerad på data mellan 1970 och 1991 innebär ett tapp på cirka $\frac{1}{2}$ procentenhet per år i förhållande till OECD-genomsnittet. Vi ser denna trend i den nedåtlutande streckade linjen i figur 4.3. Det är vanligt, och i det stora

1. Denna metodologi innebär att den relativa prisnivån mellan länder fastställs för ett visst basår, här år 2000. Före och efter detta datum används inhemska inflationsberäkningar för att skilja nominell och real BNP-utveckling. Hänsyn tas därmed inte till förändringar i internationella relativpriser och beräkningskorgar före och efter basåret.

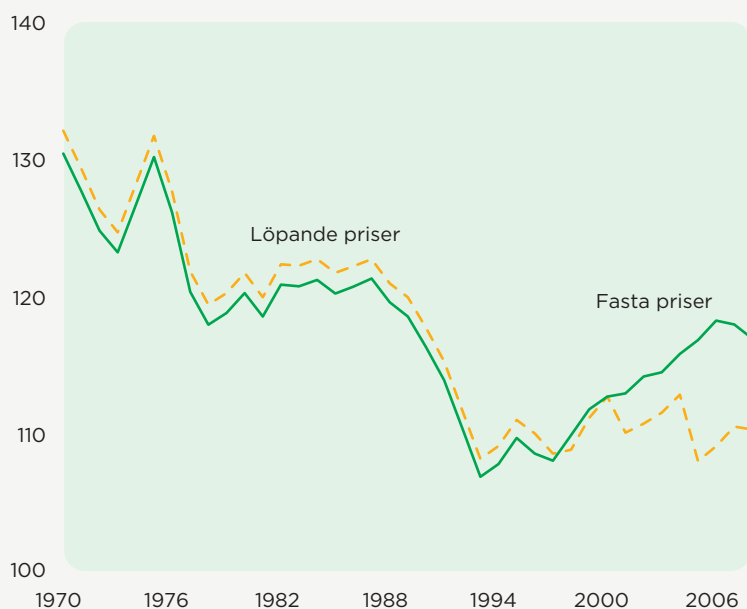
FIGUR 4.3 Sveriges BNP per capita 1970–2008 i procent av OECD-genomsnittet (= 100. Fasta internationella priser).

hela rimligt, att betrakta USA som teknologifronten och under denna period ökade avståndet till denna front.

Efter 1990-talskrisen ser vi ett förhållandevis dramatiskt trendbrott i svensk BNP i förhållande till OECD:s genomsnitt: den nedåtgående trenden förefaller ha vänts. En linjär trend estimerad på data efter 1990-talskrisen, från 1996–2008, innebär att Sveriges försprång i förhållande till OECD-genomsnittet ökar med hela 0,9 procentenheter per år. Denna trend visas som den uppåtlutande trendlinjen i figur 4.3. Den återhämtning som skedde efter den osedvanligt djupa 1990-talskrisen verkar inte ha avmattats. Som vi ser i figuren verkar inte den trendmässiga utvecklingen direkt efter krisen vara skild från utvecklingen därefter. Det är också värt att notera att variationen runt trenden varit mycket mindre under tiden efter krisen än före. Åtminstone sedan år 2000 har vi också närmat oss USA.

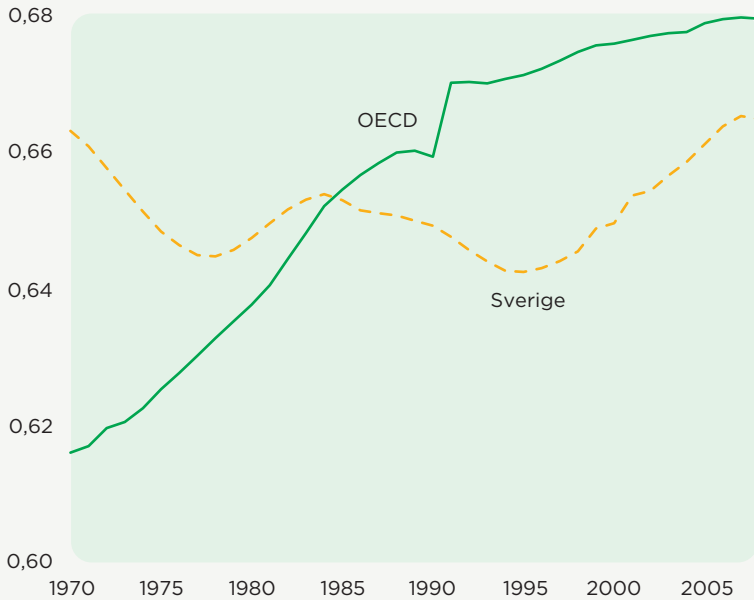
Data i figur 4.3 representerar BNP i fasta världsmarknadspriser och visar därför hur Sveriges BNP, mätt i volym och kvalitet utvecklats jämfört med resten av OECD. Hänsyn tas däremot inte till att världsmarknadspriserna kan utvecklas olika för det som Sverige och resten

80 av OECD producerar. För ett land som till exempel Norge är detta av stor betydelse – en oljeprisuppgång gör förstås Norge rikare men detta fångas inte i av BNP i fasta priser. Liknande, men svagare, effekter påverkar också Sverige. I figur 4.4 visar vi därför Sveriges BNP i förhållande till resten av OECD, men nu både i löpande och fasta internationella (PPP-justerade) priser. Vi ser att kurvorna är närmast parallella fram till 1990-talskrisen – uppvisande samma nedåtgående trend.² Under det senaste decenniet skiljer sig dock kurvorna åt markant. I löpande priser finns inte samma uppåtgående tendens. En rimlig tolkning av detta är att en betydande del av Sveriges produktion varit inriktad på produkter med hög produktivitetssökning och fallande relativpriser – till exempel telekomprodukter. Även om löpande PPP-justering är behäftade med många svårigheter speglar utvecklingen i figur 4.4 förmodligen en väsentlig del av verkligheten. Vi återkommer till vår tolkning av denna nedan.

FIGUR 4.4 Sveriges BNP per capita 1970–2008 i procent av OECD-genomsnittet (= 100. Löpande och fasta internationella priser).

2. Att serierna är så lika fram till år 2000, som är fastprisseriens basår, är förvånansvärt och borde undersökas närmare. Möjligen återspeglar detta brister i statistiken.

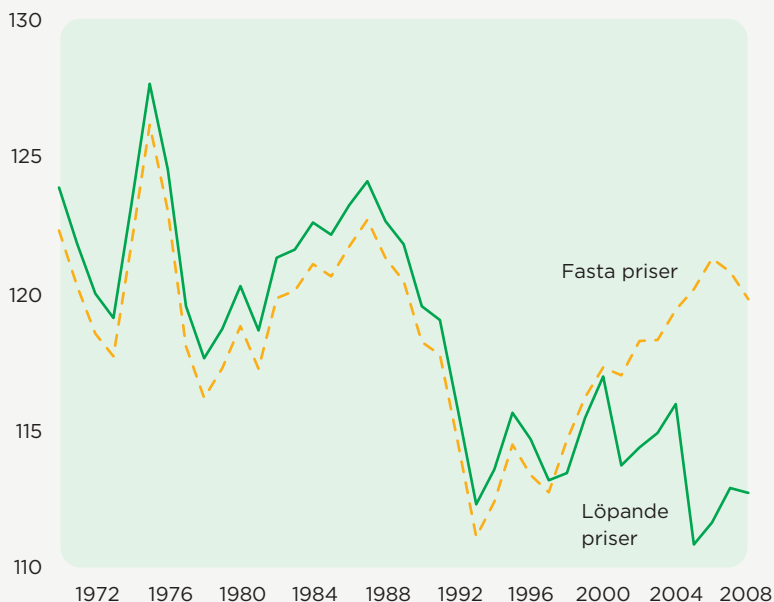
FIGUR 4.5 Andelen personer i åldern 15–64 av hela befolkningen.

BNP-jämförelser mellan länder påverkas av rent demografiska faktorer, och särskilt av utvecklingen av andelen av befolkningen som är i arbetsför ålder. Figur 4.5 visar utvecklingen av den svenska arbetskraftspotentialen, definierad som andelen av befolkningen som är i åldern 15–64 år. Dessutom visas motsvarande nyckeltal för OECD. I början av perioden var den svenska arbetskraftspotentialen betydligt högre än för OECD; skillnaden var cirka fyra procentenheter. Mot slutet av perioden har denna skillnad vänts – arbetskraftspotentialen var en dryg procentenhet högre i OECD än i Sverige. Den svenska utvecklingen var relativt stabil över perioden som helhet, men vi ser i figuren att under början av den studerade perioden, särskilt under 1970-talet, föll det potentiella arbetskraftstalet efter att ha gått upp med nästan två procentenheter de senaste 15 åren.

Utifrån många perspektiv, inklusive dem vi antar i detta kapitel, är det rimligt att betrakta dessa demografiska trender som exogena.³ Det

3. Den svenska familjepolitiken har dock enligt vår uppfattning varit en viktig faktor bakom den i europeiskt perspektiv stabila siffran för antalet födda barn per kvinna mätt över hela hennes fertila period.

82 kan därför finnas anledning att utvärdera Sveriges BNP per person i yrkesverksam ålder och därigenom korrigera för den demografiska utvecklingen. Figur 4.6 visar därför Sveriges BNP per person i yrkesför ålder, i förhållande till samma mått för OECD. Vi ser att utvecklingen i vissa avseenden skiljer sig från den som visas i figur 4.4. För det första är det svenska försprånget 1970 betydligt mindre om vi mäter BNP per person i yrkesverksam ålder. Detta avspeglar det faktum att Sverige hade en relativt sett stor del av sin befolkning i yrkesverksam ålder detta år. OECD hämtade upp detta försprång fram till 1985 genom att ha en mer gynnsam demografisk utveckling än Sverige under dessa år. Om vi kompenserar OECD:s BNP-utveckling för detta ser vi att Sveriges utveckling fram till 1991 inte har varit så dålig som om vi studerar BNP per capita. Notera dock att om vi istället valt att estimerar trenden fram till 1993 hade den varit betydligt mer negativ. Det är inte uppenbart vad som är en riktig slutpunkt här. Å ena sidan kan den djupa lågkonjunkturen i samband med 1990-talskrisen sägas vara något vi inte vill inkludera i en beräkning av den trendmässiga

FIGUR 4.6 BNP per person i yrkesverksam ålder i Sverige i förhållande till OECD (= 100. Fasta och löpande internationella priser.

TABELL 4.1 Tillväxtbokföring för Sverige, 1997–2005. Genomsnittlig årlig förändring i procentenheter.

	1997–2005	1997–2000	2001–2005
Förädlingsvärde (1 + 2)	3,78	4,98	2,83
1. Arbetade timmar	0,47	1,60	-0,44
2. Arbetsproduktivitet	3,32	3,34	3,29
varav:			
2.1 Kvalitetsjustering av antalet timmar	0,32	0,21	0,41
2.2 Kapitalför djupning	0,98	0,78	1,14
varav: 2.2.1 Mer kapital	0,62	0,27	0,90
2.2.2 Bättre kapital	0,36	0,51	0,24
2.3 Total faktorproduktivitet	2,00	2,34	1,73
varav: 2.3.1 IKT-sektorn	1,04	1,17	0,94
2.3.2 Andra sektorer	0,96	1,17	0,79

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

utvecklingen av BNP. Å andra sidan kan man, anser vi, med rätta påstå att det stora fallet i BNP i samband 1990-talskrisen till betydande del orsakades av brister i den ekonomiska politiken under en lång rad av år. Därmed skulle det vara riktigt att inkludera även lågkonjunkturen i en estimering av BNP:s trendmässiga utveckling.

Den relativt sett mer gynnsamma demografiska utvecklingen i Sverige från mitten av 1990-talet gör att BNP per person i yrkesverksam ålder växer långsammare än BNP per capita. Trots detta visar figuren ett tydligt trendbrott, tidsmässigt sammanfallande med 90-talskrisen. Den i fasta priser uppåt lutande trenden beräknad för åren 1996–2008 är inte fullt så kraftig som i figur 4.4, men innebär ändå ungefär två tredjedels procentenheter högre tillväxt per år i Sverige än i resten av OECD. I löpande priser är trenden inte positiv efter 1990-talskrisen men den tidigare fallande trenden verkar ändå vara bruten.

Vad säger en bokföringsansats om de förändringar som skett? Beräkningar av Konjunkturinstitutet i tabell 4.1, som täcker delperioden 1997–2005 och som gäller den privata sektorn, visar att tillväxtresidualen varit viktigast: den stod för ungefär hälften av de förbättringar som skett (2,0 av 3,8 procentenheter och ungefär hälften av denna skedde i IKT-sektorn), medan fysisk kapitalbildning stod för drygt en fjärdedel (1,0 procentenheter) och ökning i arbetskraftsfaktorn för något mindre (0,5 procentenheter); kvalitetsökningar i kapital och av ar-

betskraftens kvalitet var något mindre än kvantitetsökningarna. Man kan även notera skillnader mellan den första och den andra delen av perioden, men en stor del av dessa kan hänföras till konjunkturfluktuationer.

Utvecklingen av humankapitalet förtjänar en separat diskussion. Som nämnts anses humankapitalet vara av central betydelse för tillväxt och produktivitet. Sedan lång tid har den genomsnittliga utbildningslängden hos befolkningen i Sverige varit högre än i de flesta jämförbara länder, med undantag för USA. Storesletten och Zilibotti (2000) noterar dock att andelen av befolkningen som antas till högre utbildning var högre från mitten av 1980-talet och fram till 1995, i de länder som passerade Sverige i den internationella välståndsligan från och med 1970-talets början. Tillflödet av högutbildade var därmed högre i dessa länder än i Sverige. Liksom Storesletten och Zilibotti tror vi dock inte att detta är avgörande för BNP-utvecklingen under den korta tid vi studerar. Däremot är vi övertygade om att ett väl fungerande utbildningssystem är av central betydelse för Sveriges långsiktiga tillväxt i absoluta termer och i relation till övriga OECD-länder. Under de senaste 10 åren har antalet antagna nybörjarstudenter utan tidigare högre utbildning varit relativt konstant, medan antalet antagna med tidigare utbildning ökat kraftigt.⁴ Ett effektivt utbildningssystem är inte detsamma som att en stor andel av befolkningen genomgår högre utbildning. Den stora andelen och ökningen av antagna med tidigare högskoleutbildning ger anledning till oro för att offentligt finansierad utbildning i praktiken inte används främst för att investera i produktivt humankapital utan istället för ren »konsumtion«.

Vi vill också poängtera att kvalitet i utbildningen är central och är möjlig att mäta. En studie av Hanushek och Woessman (2009) visar att resultat i internationella jämförelse av utbildningskvalitet har ett stort förklaringsvärde (i termer av korrelationer) för långsiktig ekonomisk tillväxt. Variabiliteten inom ett land vad gäller elevernas uppmätta färdigheter har också ett stort förklaringsvärde för graden av löneojämlikhet.

Det svenska utbildningssystemet har under senare år genomgått en mycket stor diversifiering, såväl vad gäller lägre som högre utbildning. En bra utbildning ger bra framtida inkomster för individen, men

4. I år (2009) har dock även antalet antagna utan tidigare utbildning ökat kraftigt, sannolikt beroende på den sviktande arbetsmarknaden (se SCB, UF 46 SMOG01).

i Sverige tillfaller en stor del av denna inkomst staten. Dessutom står samhället för merparten av kostnaderna för utbildningarna. Därför måste också staten se till att alla utbildningar håller hög kvalitet. Vi har av praktisk erfarenhet lärt oss att ett oregrerat system med fria val, med ett stort antal privata producenter och där staten står för såväl kostnaderna som för en betydande del av intäkterna helt enkelt inte fungerar. Mot bakgrund av dessa erfarenheter från andra avreglerade områden menar vi att det behövs kraftigt ökade insatser för att utvärdera utbildningens resultat. Man bör också allvarligt överväga att införa ett centraliserat examinationsförfarande med nationella prov som används direkt i antagningen till vidare studier. Vi tror att detta kan vara nödvändigt för att upprätthålla en hög genomsnittlig kvalitet och, kanske främst, för att spridningen i utbildningsresultat inte ska öka.

Summa summarum, Sveriges BNP i förhållande till OECD:s visar ett förhållandevis tydligt trendbrott från mitten/början av 1990-talet. Till viss del kan detta trendbrott mekaniskt förklaras med demografiska förändringar och det är svagare om också förändringar i det svenska bytesförhållandet inräknas, men det verkar klart att de tidigare decenniernas fall i den internationella välståndsligan brutits. Vad är då orsaken till detta trendbrott? Det enda helt korrekta svaret på den frågan är att vi inte vet. I frånvaro av möjligheten att genomföra ekonomiska experiment på ett stort antal identiska länder måste vi istället grunda våra slutsatser på en jämförelse mellan det vi observerar och resultaten från modeller som vi anser visar hur den verkliga ekonomin fungerar.⁵ I nästa avsnitt redovisar vi vad vi utifrån en sådan jämförelse anser är de rimliga förklaringarna till trendbrottet.

Tillväxten i Sverige sedan 1970: tolkningar

Under tiden från slutet av 1980-talet till mitten av 1990-talet skedde flera viktiga förändringar i svensk ekonomi som syftade till en mer effektiv resursallokering. Detta kan tolkas både som ett försök att öka investeringarna i fysiskt kapital och humankapital, men också som ett sätt att förbättra utvecklingen på den »residual« som förklarar stora delar av skillnader mellan länder. 1991 genomfördes en mycket om-

---

5. Härvidlag skiljer sig inte nationalekonomin från exempelvis klimatvetenskap, där slutsatser om vad som orsakat den observerade globala uppvärmningen också grundar sig på dess överensstämmelse med teoretiska klimatmodeller.

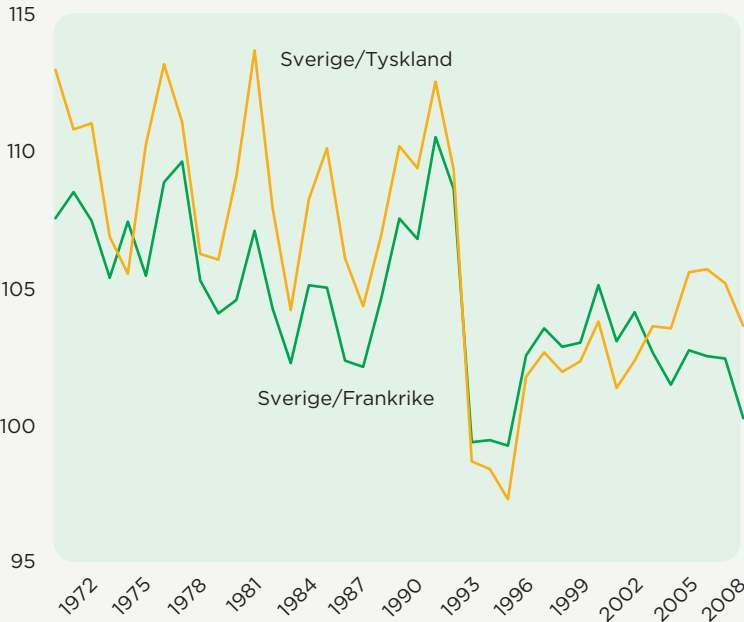
fattande skattereform innehållande bland annat (i) en halvering av bolagsskatten från 57 till 30 procent, (ii) en sänkning av den högsta marginalskatten på löneinkomster från närmare 90 procent till cirka 50 procent, (iii) en separering av kapitalinkomster från löneinkomster innebärande en enhetlig proportionerlig beskattning av kapitalinkomster, vilket också kraftigt minskade värdet av avdrag för skuldräntor och (iv) införandet av en bredare och mer enhetlig moms. Det ter sig rimligt att dessa förändringar faktiskt haft den effekt som de syftat till och är en del i förklaringen till den utveckling i produktionen som vi sett. För perioden 1997–2005, för vilken vi visar data ovan, noterar vi också att båda insatsfaktorerna kapital och arbete har ökat, men den största delen av tillväxtökningen skedde i form av en ökning i teknologi- eller den residuala faktorn, vilken vi vet kan öka bland annat när olika former av effektivisering sker.

Under 1990-talet genomfördes också liberaliseringar på ett antal svenska marknader, bland andra telekom, el, flyg, taxi, post och järnväg. Syftet med dessa var att genom att öka konkurrenstrycket sänka priser och öka produktiviteten. Även om dessa liberaliseringar visade sig ställa stora, och i viss mån oförutsedda krav på myndigheters ansvariga för marknadsvård och upphandling har vi anledning att tro att de i det stora hela har bidragit till en bättre resursallokering i Sverige.⁶

När det gäller löneförhandlingarna på arbetsmarknaden har perioden från mitten av 1990-talet varit förhållandevis lugn med få konflikter, vilket också kan ha bidragit till förutsägbarhet och förhållanden som är gynnsamma för investeringar.

En indikation på att konkurrensen på varumarknaderna förbättrats kan fås genom att studera den så kallade PPP-korrigerings utveckling över tiden. Det är välkänt att varor och tjänster inte har samma pris i olika länder även om priserna uttrycks i gemensam valuta enligt faktisk växelkurs. Bristande konkurrens kan till exempel göra att priser på varor och tjänster som är svåra att transportera över landgränser blir dyrare i vissa länder. För att göra värdet av BNP och konsumtion uttryckt i gemensam valuta jämförbart mellan olika länder gör därför OECD en korrigering som syftar till att kompensera för att priset på en given varukorg varierar mellan olika länder. Genom att studera denna korrigering kan vi uttrycka ett relativpris på hushållens konsumtion i olika länder. Figur 4.7 visar detta relativpris för

6. Se Andersson (2005) för en omfattande genomgång av liberaliseringens effekter.

FIGUR 4.7 Svenska relativpriser gentemot Tyskland och Frankrike 1972–2008. 100 indikerar samma prisnivå i båda länderna.

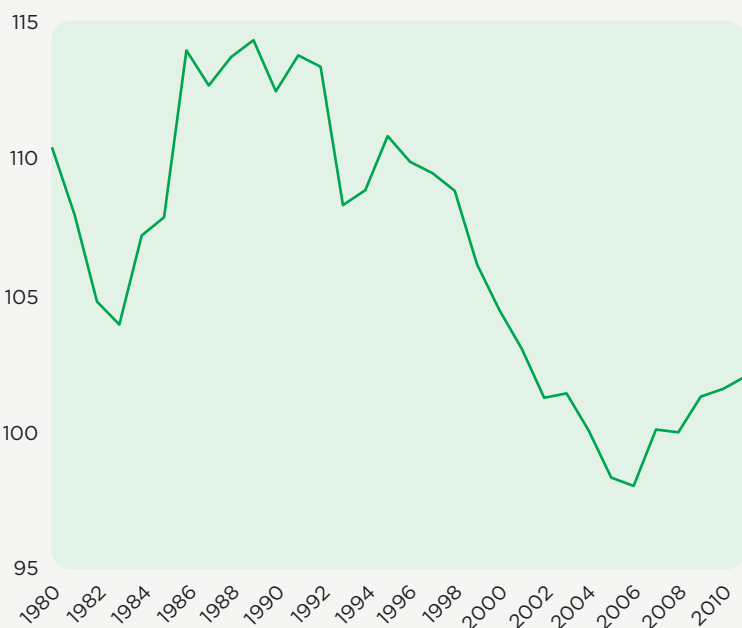
Sverige gentemot Tyskland respektive Frankrike.⁷ Under perioden 1970–1991 varierade dessa relativpriser runt 1,20, dvs. svenska priser var i genomsnitt cirka 20 procent högre än de tyska och franska. Variabiliteten i dessa priser var stor, vilket bland annat avspeglar de svenska devalveringscyklerna under denna tid. I samband med 1990-talskrisen och övergången till flytande valuta föll de svenska relativpriserna kraftigt. Även om en del av detta fall återtogs i mitten av 1990-talet är det tydligt att mönstren under 1970- och 1980-talen inte har återupprepas. Under det senaste decenniet förefaller relativpriserna snarare visa en nedåtgående trend.

Dessa relativpriser ska inte förväxlas med bytesförhållandet mellan exportpriser och importpriser (terms of trade) som anger utvecklingen av Sveriges exportpriser i förhållande till importpriserna. Som påpekats av bland andra Lindbeck (2000) försämrades det svenska bytesförhållandet under 1970-talet och fram till mitten av 1980-ta-

7. Ett annat uttryck för detta relativpris är »real växelkurs«.

let. Detta betyder att köpkraften per producerad exportvara i termer av importvaror försämrades – vi kan som land köpa mindre importvaror för en given exportvolym. Under andra hälften av 1980-talet förbättrades det svenska bytesförhållandet (se figur 4.8) men har sedan början av 1990-talet stadigt försämrats med cirka 15 procent i ackumulerade termer. Endast en mindre del av detta fall förklaras av prisuppgångar på olja och andra importerade råvaror. Viktigare är att Sveriges export varit koncentrerad till varor med fallande priser, till exempel telekomutrustning, orsakade av snabba produktivetsökningar världen över. Som vi visat ovan har fallande bytesförhållanden inneburit att Sveriges BNP i löpande priser inte utvecklats snabbare än den i resten av OECD trots att Sverige haft en betydligt högre produktivetsutveckling.

Det är inte nödvändigtvis ett problem att Sveriges produktion är koncentrerad till varor med hög produktivetsökning, men det ställer givetvis krav på att Sveriges tillverkning av dessa produkter måste uppvisa samma produktivetsökningar som i resten av världen. An-

FIGUR 4.8 Det svenska bytesförhållandet gentemot omvärlden (exportpriser i relation till importpriser).

nars faller värdet av den internationella köpkraften som vår export genererar. En förutsättning för detta är förmodligen tillgång till högt kvalificerad arbetskraft, vilket ställer höga krav på vårt utbildningssystem samt en flexibel arbetsmarknad. Det kan också vara viktigt med en välfungerande bostadsmarknad och fungerande offentliga trygghets-system, eftersom dessa underlättar arbetskraftens rörlighet.

Vi vill slutligen också kommentera forskningspolitiken kort. Här är forskarnas syn att det är viktigt att bidra med en infrastruktur för forskning och att satsning sker på kvalitet. I Sverige har kanske för mycket av de resurser som allokerats till högre utbildning kommit i form av breddning (till exempel har en rad nya universitet och högskolor startats på andra än de traditionella universitetsorterna) snarare än en satsning på spetsforskning, vilket är oroväckande. Den senaste forskningspropositionen var också ovanlig på så sätt att den indikerade ett försök att styra forskningen – i motsats till det traditionella stödet till ospecificerad grundforskning och detaljallokering via Vetenskapsrådet, vilken är baserad på meriter och på en oberoende utvärdering av forskningsförslagen av andra forskare. Det är anmärkningsvärt, och oroväckande, att regeringen tyckt sig veta bättre än forskarna själva var avkastningen på forskning är högst.

Övriga aspekter

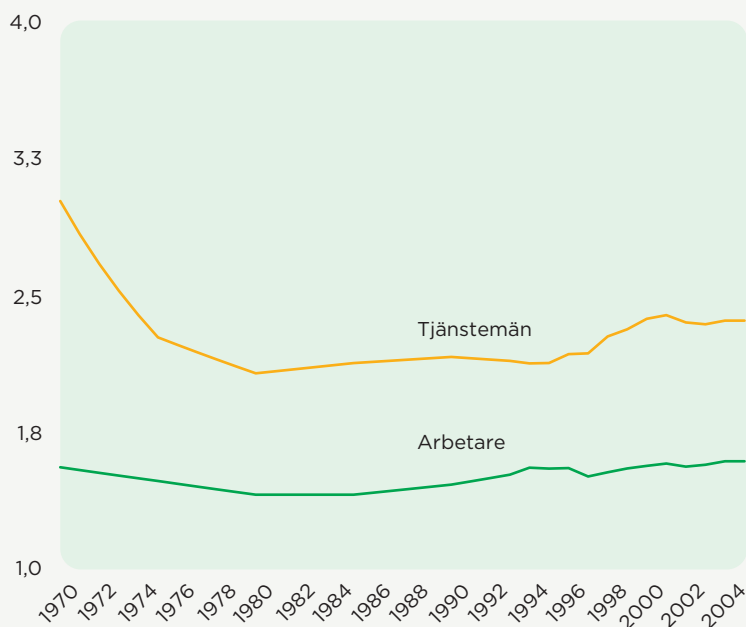
Fördelningsaspekten är en viktig del av hur levnadsstandarden i Sverige utvecklas: detta gäller mellan »rika och fattiga«, män och kvinnor, och mer allmänt mellan olika folkgrupper. I absolut nivå och i genomsnitt har Sverige nog en stark ställning här, även om stora bekymmer börjar anas, framförallt i form av en ökad segregering av invandrargrupper. Här kommenterar vi kort hur tillväxtpolitiken kan ha påverkat vissa av fördelningsaspekterna.

En möjlig negativ bieffekt av de reformer som gjordes i syfte att förbättra vår ekonomis resursallokering skulle kunna vara att ojämlikheten ökar. Det är viktigt att påpeka att detta dock inte är en nödvändig bieffekt. Förbättrad konkurrens på varumarknader kan mycket väl ha en positiv effekt på jämlikhet och mer enhetliga skattesystem kan minska snedvridningar utan att öka ojämlikheten. Det finns dock rimligen ett samband mellan samhällsekonomisk effektivitet och jämlikhet så tillvida att perfekt jämlikhet knappast är förenligt med samhällsekonomisk effektivitet. Däremot finns det mycket som talar för att många aspekter av det svenska skatte- och regelsystemet, så som

det såg ut före reformperioden, försämrade resursallokeringen utan att ha haft några positiva effekter på jämlikheten.

Hur har då utvecklingen av löneojämlikhet sett ut? Figur 4.9 visar några mått på löneojämlikhet i den privata sektorn, uttryckt som kvoten mellan percentil 90 och percentil 10 i lönefördelningen (P90/10-kvoten).⁸

Som vi ser i figuren föll löneojämlikheten, särskilt för tjänstemän, mycket kraftigt under 1970-talet. Under 1990-talet ökade ojämlikheten igen betydligt, särskilt för tjänstemän, men denna trend förefaller ha planat ut under det senaste decenniet. Data från medlingsinstitutets årsrapport 2009 verifierar denna bild av utvecklingen sedan början av 1990-talet. P90/10-kvoten för arbetsmarknaden som helhet steg under 1990-talet från cirka 1,8 till 2,0 och har därefter varit ungefärligen konstant. Utvecklingen för privatanställda har varit parallell med konstant cirka 0,15 enheter högre ojämlikhet. (

FIGUR 4.9 Lönespridning i privat sektor (P90/10).

8. Källan är rapporten »Lönespridning år 2008«, Landsorganisationen i Sverige.

Även om inte löneojämlikheten ökat i alarmerande grad finns det indikationer på att ojämlikheten mellan de sämst ställda utan arbete och löntagare med normala inkomster ökat. Under senare år har incitamenten att arbeta förbättrats, inte minst för låginkomsttagare. Detta förefaller dels ha skett genom ett försämrat försäkringskydd för vissa individer med ett legitimt försäkringsbehov. Förmodligen är denna negativa bieffekt delvis ofrånkomlig men den måste kontinuerligt följas och uppmärksammas för att en optimal avvägning mellan incitament och försäkring ska nås. Det måste också påpekas att en jämförelse med andra länder är viktig här – framförallt i USA, men även i viss mån i Europa, har en ökad löneojämlikhet observerats sedan slutet på 1970-talet. För att studera utvecklingen av ojämlikhet ytterligare skulle det vara önskvärt att presentera mått på konsumtionsojämlikhet ur ett intertemporalt perspektiv, eftersom konsumtionen är ett mer direkt mått på en individs välfärd om den mäts under individens livstid. Vi har dock tyvärr inte lyckats sammanställa konsumtionsdata som tillåter oss att utvärdera detta.

Levnadsstandarden har också andra svårsmatta aspekter såsom utvecklingen av den offentliga sektorns kvalitet. Här kanske vi återigen ligger ganska väl till i Sverige jämfört med andra länder i OECD inom vissa områden – vi har förhållandevis god infrastruktur, god offentlig miljö, god barnomsorg och en fungerande demokrati – medan det är något oklarare hur kvaliteten på till exempel sjukvården utvecklats under perioden. En bred utvärdering av kvaliteten på det som erbjuds av den offentliga sektorn (utöver utbildning, som kommenterats ovan), ur ett internationellt jämförande perspektiv, är högst önskvärd.

En annan fråga som på kort tid vuxit till en av de största politiska frågorna är den om miljön. Här finns också kopplingar till tillväxt. Ett ökande antal kommentatorer argumenterar på ett sätt som liknar åsikter som var vanliga på 1960-talet, att det inte är önskvärt med tillväxt, bland annat för att den tär på våra knappa resurser och för att den ökar användningen av fossilt bränsle, vilket leder till global uppvärmning, vilket i sin tur medför klimatförändringar som är förknippade med signifikanta kostnader av olika slag. Vi anser att det är viktigt att ta hänsyn till möjliga mekanismer av detta slag, men vill samtidigt här påminna om vikten av teknisk utveckling. Teknisk utveckling har räddat oss förr (när Malthus teorier om snar brist på mat och åtföljande svält oroadde världen) och kommer säkerligen att vara central för utvecklingen framöver både när det gäller hushållandet med jordens resurser och klimatfrågan. Det förefaller oss i högsta grad troligt att

världens ekonomier kommer att finna sätt att fortsätta växa mätt i levnadsstandard, utan att utarma jorden. Tillväxt i servicesektorn, som ju numera är den största sektorn i utvecklade länder, är till exempel mindre oroande än tillväxt i tillverkningsindustrin på denna punkt. Huruvida tillväxt kommer att vara ett världsproblem eller ej, och hur världens teknologiutveckling kommer att se ut, kan dock inte påverkas av svensk ekonomisk politik och det ter sig rimligast att bortse ifrån dessa aspekter i vår utvärdering av svensk tillväxtpolitik. Klimatfrågan kan dessutom studeras med traditionell välfärdsanalys och huruvida de styrmedel som finns för att förbättra det globala klimatet kommer att leda till lägre tillväxt återstår att se.

Tillväxtpolitiska rådet

Det är uppenbart att tillväxten är av utomordentlig betydelse för ett land och dess befolknings levnadsstandard. Hur kan vi se till att vår ekonomi leder till tillfredsställande tillväxt i levnadsstandard? Förutsett att vi vet vilka slags institutioner och vilken slags ekonomisk politik som behövs – vilket det förstås råder viss osäkerhet om – ställer vi här frågan om det finns tillräckliga incitament i det politiska systemet för att tillämpa dessa insikter.

En del av de faktorer som anses väsentliga för tillväxten, till exempel väl fungerande rättsliga institutioner, har kanhända inga uppenbara politiska dimensioner. När det emellertid gäller skatter och de flesta andra sorters ekonomisk politik finns betydande motiv för kortsiktighet, dvs. till att man anammar en politik som ser bra ut på kort sikt för det parti eller den partikonstellation som har möjlighet att driva igenom beslutet. Vi har ovan argumenterat för att den totala tillväxten, och framförallt Sveriges relation till övriga OECD-länder, är en funktion av många variabler, såsom skattesystemet, regleringar, konkurrenslagstiftningen och arbetsmarknadens funktionssätt. För att uppnå önskad effekt krävs en bred översyn och regelbunden uppföljning som säkerligen inte alltid är förenlig med kortsiktiga politiska intressen. Tillväxtpolitiken är per definition långsiktig. Vem eller vilka som gynnas politiskt av konkreta åtgärder för att förbättra tillväxten idag är svårt att avgöra, då effekterna uppträder långsamt och troligen mycket längre fram i tiden än den typiska politiska planeringshorisonten.

Vi vill alltså peka på en inneboende *tidsinkonsistensproblematik* för tillväxtfrågorna, på ett sätt som liknar tidsinkonsistensproblemen i

penningpolitiken (som lett till att många länder avpolitiserat sina centralbanker och gjort dem självständiga) och i finanspolitiken (som lett till bildandet av Finanspolitiska rådet). Tyvärr tycks det till och med krävas något av en kris, eller en högst uppenbar negativ trend, för att tillväxtfrågorna ska komma i fokus och leda till konkreta politiska åtgärder, så som skedde genom tillsättandet av Lindbeckkommissionen på 1990-talet. Blocköverskridande reformer med långsiktiga syften har genomförts i Sverige, till exempel skattereformen 1991, vilket är positivt och kanske till och med en väsentlig faktor bakom Sveriges förhållandevis gynnsamma ekonomiska position i världen, men de sker inte ofta, och typiskt inte förrän krisen är ett faktum. Dessutom tummas det lätt, och kontinuerligt, på reformer när de väl genomförts, för vad gör väl en smärre justering som kanske till och med kan ändras tillbaka vid senare tillfälle? Det svenska tillväxtundret som förvandlade Fattigsverige till ett av världens rikaste länder, och kanske det bästa landet att leva i, åstadkoms genom en tillväxt som var knappt en halv procent högre per år än i andra länder. Dessa små procentuella ökningarna ackumulerade till ett mirakel ändå – och på liknande sätt började vi halka neråt i tillväxtligan, långsamt men säkert. Tillväxtutvecklingen är ofta svår att se under kortare perioder utan en ingående analys och en kontinuerlig medvetenhet.

Mot bakgrund av detta anser vi att det finns starka skäl till att formalisera översynen av svensk ekonomisk tillväxt. En möjlighet är att det bildas ett råd, kanske efter samma modell som för Finanspolitiska rådet. Detta råds uppgift skulle vara att kontinuerligt bevaka tillväxtfrågor samt att verka för, och i viss mån kanske även bedriva egen, forskning om Sveriges tillväxt både ur ett historiskt och aktuellt perspektiv. Rådet skulle på i princip samma sätt som Finanspolitiska rådet, men kanske mindre frekvent, kommentera den förda ekonomiska politiken och framförallt göra oss uppmärksamma på de områden där försämringar har skett samt på dem där förbättringar ter sig möjliga. Finanspolitiska rådets uppgifter skulle kanske kunna ges en bredare tolkning och därigenom integrera tillväxtfrågor men i praktiken sysslar rådet främst med konjunkturfrågor och i den mån det sysslar med långsiktiga frågor gäller det främst rena budgetfrågor. Det är inte realistiskt, eller önskvärt, att tänka sig tillväxtpolitik som en delfråga i Finanspolitiska rådet. Möjligen skulle det vara naturligt att se viss finanspolitik som en delfråga att studeras av ett Tillväxtpolitiskt råd.

Eftersom det efter omständigheterna gått ganska bra för Sverige de senaste två decennierna – den nedåtgående trenden verkar ha stannat

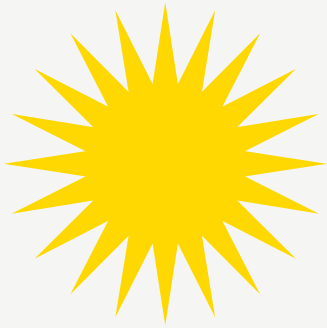
av – ifrågasätter kanske våra beslutsfattare behovet av ett Tillväxtpolitiskt råd. Det är dock hela poängen med vårt förslag: när det ter sig väsentligt med tillväxten igen är det per definition för sent! Tillsättandet av ett Tillväxtpolitiska råd skulle innebära en långsiktig utfästelse om en hög ambitionsnivå i tillväxtpolitiken och därför tror vi att det skulle leda till betydande välfärdsförbättringar på sikt i Sverige.

RÅD TILL FINANSMINISTERN

Vi avslutar vår analys av Sveriges tillväxt då, nu och i framtiden med några kortfattade råd till finansministern och hans politikerkollegor:

- Köp inga mirakelmediciner för tillväxt – de fungerar helt enkelt inte. Särskilt skeptiska är vi till försök att välja ut »strategiska« näringar, vetenskapsområden eller företag av en särskild storlek för särskilda »satsningar«; vi tror att en sådan politik skadar tillväxten. Ekonomin som helhet måste fungera vilket istället kräver att specifika problemområden och flaskhalsar identifieras.
- En stor del av samhällets utbildningsinsatser köps idag upp av samhället istället för att produceras i egen regi. Liksom andra privatiseringar fordrar ett sådant system kvalificerad upphandling med noggrann kvalitetskontroll. Vi förordar en ordentlig utvärdering av de förändringar som skett och att man till exempel överväger ett mer centraliserat examinationsförfarande med nationella prov att användas i urvalet till vidare studier.
- Sverige har specialiserat delar av sin produktion till områden där den internationella teknikutvecklingen går snabbt, vilket innebär hög produktivitetstillväxt och en tendens till fallande världsmarknadspriser. Om vi ska vara framgångsrika på dessa områden ställs särskilt stora krav på arbetskraftens flexibilitet och rörlighet. Särskilt viktigt är det att vårt utbildningssystem och de offentliga trygghetssystemen bidrar till en sådan rörlighet.
- En politik för tillväxt kräver en regelbunden utvärdering av hur ekonomin som helhet fungerar i ett långsiktigt perspektiv. Beslut om ekonomisk politik tenderar emellertid att bli politiskt styrda i hög utsträckning och därför kortsiktiga: tillväxtfrågor kommer att ses som centrala först då stora försämringar i förhållande till andra länder redan har blivit ett faktum. Vi menar att detta »tidsinkonsistensproblem« kräver en särskild institution, ett Tillväxtpolitiskt råd, med uppgift att bevaka att Sveriges långsiktiga tillväxtpotential inte urholkas.

- Acemoglu, Daron, Simon Johnson och James Robinson (2001), »The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation«, *American Economic Review* 91, 1 369–1401.
- Acemoglu, Daron (2009), *Introduction to Modern Economic Growth*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Andersson, Dan (2005), »Liberalisering, regler och marknader«, ur Statens Offentliga Utredningar 2005:4.
- Hanushek, Eric A. och Ludger Woessman (2009), »The Role of Cognitive Skills in Economic Development«, *Journal of Economic Literature* 46(3), 607–668.
- Hsieh, Chiang-Tai och Peter J. Klenow (2009), *Quarterly Journal of Economics* 124, 1 403–1448.
- Lindbeck, Assar, Per Molander, Torsten Persson, Olof Petersson, Agnar Sandmo, Birgitta Swedenborg och Niels Thygesen (1994), *Turning Sweden Around*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Lindbeck, Assar (2000), »Swedish Economic Growth in an International Perspective«, *Swedish Economic Policy Review* 7(1), 7–37.
- Lucas, Robert E., Jr. (1988), »On the Mechanics of Economic Development«, *Journal of Monetary Economics* 22(1), 3–42.
- Myhrman, Johan (1994), *Hur Sverige Blev Rikt*, Andra upplagan (2003), SNS Förlag, Stockholm.
- Romer, Paul (1986), »Increasing Returns and Long-Run Growth«, *Journal of Political Economy* 94(5), 1 002–1 037.
- Romer, Paul (1990), »Endogenous Technological Change«, *Journal of Political Economy* 98(5), »Part 2: The Problem of Development: A Conference on the Institute for the Study of Free Enterprise Systems«, S71–102.
- Storesletten, Kjetil och Fabrizio Zilibotti (1999), »Utbildning, utbildningspolitik och tillväxt«, ur *Tillväxt och ekonomisk politik*, L. Calmfors och M. Persson (red.), Ekonomiska Rådet 1999, Studentlitteratur, Lund.
- Summers, Robert och Alan Heston (1988), »A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels Estimates for 130 Countries, 1950–1985«, *Review of Income and Wealth* 34(1), 1–25.

Dominique Anxo är professor i arbetsmarknadsekonomi vid Växjö universitet och chef för dess Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFÖ). Hans forskning är i huvudsak empiriskt inriktad på bl.a. arbetstidsfrågor, relationer mellan arbetsgivare och anställda samt arbetsmarknadspolitiska utvärderingar.

Rikard Forslid är professor vid Stockholms universitet och forskar inom internationell handel, ekonomisk tillväxt och ekonomisk geografi. Han medverkade i SNS-projektet »Att reformera välfärdsstaten« (den s.k. NBER-rapporten 11, 2006). Han är redaktör för Ekonomisk Debatt.

John Hassler är professor vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet. Han är medlem av European Economic Advisory Group vid CESifo i München och skriver krönikor i Affärsvärlden. Han forskar bl.a. i politisk ekonomi, särskilt kring omfördelningsfrågor, socialförsäkringar och hälsa. Deltar för närvarande i ett större tvärvetenskapligt projekt om globala klimatförändringar. Han är ledamot av priskommittén för Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne.

Per Krusell är professor vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet, och var tidigare professor vid Princeton University. Han forskningsområde är makroekonomi, inklusive kopplingen till klimat. År 2007 erhöll han Söderbergska Priset. Han är ledamot av Econometric Society och av priskommittén för Riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne.

Thomas Lindh är professor i arbetsmarknadsekonomi vid Växjö universitet och forskningsledare vid Institutet för Framtidsstudier. Han har tidigare bl.a. varit verksam vid Institutet för bostadsforskning. I sin forskning har han sysslat mycket med befolkningseffekter på ekonomin och med resursöverföringar mellan generationer.

Daniel Waldenström är docent och verksam vid Institutet för Näringslivsforskning (IFN). Han har disputerat både i nationalekonomi och ekonomisk historia. I sin forskning sysslar han främst med frågor kring inkomst- och förmögenhetsfördelning och intergenerationell mobilitet, men är även intresserad av historisk finansiell utveckling.